

MATEUSZ JELEŃ

UNIwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

matimatimati200@wp.pl

Przebieg negocjacji a warunki traktatu o cesji Alaski z 1867 r.

Artykuł ma na celu jak najdokładniejsze przedstawienie samego procesu zakupu Alaski przez Stany Zjednoczone od Cesarstwa Rosyjskiego z 1867 r., a w szczególności – jego końcowego etapu. Treść pracy zawiera w sobie zatem jedynie schematyczne przedstawienie najbardziej prawdopodobnych przyczyn, stojących za dążeniem do transakcji przez obie wyżej wymienione strony, szczegółowy przebieg negocjacji traktatowych, a także opis i analizę katalogu wybranych dokumentów, związanych z zakupem. Analizie w ramach pracy podlega więc zarówno treść samego traktatu o cesji z 1867 r., jak i zawartość innych materiałów o charakterze brudnopisów czy dodatków do zasadniczej treści umowy. Celem artykułu było również przedstawienie związków pomiędzy przebiegiem samych negocjacji traktatowych, a właściwym i ostatecznym brzmieniem samego aktu prawa międzynarodowego.

Słowa kluczowe

Alaska, traktat, Stany Zjednoczone Ameryki, Cesarstwo Rosyjskie, cesja, zakup, sprzedaż, Ameryka Północna

Traktat rosyjsko-amerykański z 1867 r. o sprzedaży Alaski do dnia dzisiejszego budzi sprzeczne opinie wśród historyków i polityków, zarówno rosyjskich jak i amerykańskich. Jest to związane z rozbieżnymi opiniami dotyczącymi ogromnych lub, jak niektórzy twierdzą, nikłych korzyści wynikających z tego zakupu. W przypadku Stanów Zjednoczonych pogłoski o zawarciu umowy niezwłocznie dotarły do prasy i były w niej szeroko komentowane, przynajmniej w pierwszych dniach po tym fakcie. W Cesarstwie Rosyjskim treść porozumienia ukrywano natomiast przez ponad rok. W zasadzie społeczeństwo i tak nie wiedziało, kto był inicjatorem sprzedaży ani za jaką kwotę zrzeczono się fragmentu Imperium. Wszelkie informacje były rozpowszechniane jedynie pod postacią plotek, które informowały przykładowo, że Alaskę przekazano Stanom Zjednoczonym jedynie warendę, tj. dzierżawę, na okres dziewięćdziesięciu dziewięciu lat (tzn. do roku 1966), co było oczywistą nieprawdą¹. Wiadomo natomiast, że sam traktat wraz ze skutkami jego

¹ A. Andrusiewicz, *Złoty Sen. Rosja XIX–XX wieku. Sprawy i ludzie*, Kraków 2011, s. 92.

zawarcia został wypracowany w stosunkowo krótkim czasie na szczytach władz rosyjsko-amerykańskich.

Mimo, że treść wspomnianego traktatu o cesji z 1867 r. jest współcześnie dostępna nawet w formie cyfrowej², do tej pory nie wzbudzała zainteresowania zwłaszcza wśród polskich historyków. Generalnie, sama tematyka zakupu Alaski z 1867 r. nie mogła poszczycić się taką popularnością, na co wskazuje wąski katalog prac poruszających to zagadnienie. Podczas gdy w literaturze amerykańskiej i rosyjskiej odnaleźć można wiele prac poświęconych sprzedaży Alaski³, w polskiej historiografii temat ten został poruszony w zaledwie kilku, niezwykle ogólnych i raczej syntetycznych (z jednym wyjątkiem) pracach. Temat ten nie stanowił również pola badawczego dla żadnego z polskich artykułów⁴. Niewielkie wzmianki o sprzedaży Alaski przez Rosjan można odnaleźć w syntezie historii Rosji autorstwa Ludwika Bazyłowa⁵, a także w pracy z zakresu stosunków międzynarodowych, czyli opracowaniu *Dyplomacja Stanów Zjednoczonych*, autorstwa Longina Pastusiaka⁶. Pod względem charakteru jak i formy należy jednak te prace zaliczyć do pozycji o charakterze stricte podręcznikowym. Niezwykle przydatna okazała się natomiast, najnowsza z wymienionych tutaj, praca Marka Budzisa⁷, na łamach której autor próbował przedstawić całokształt przyczyn i przebiegu zakupu, wychwytyjąc przy tym

² *Treaty concerning the cession of the Russian possessions in North America by His Majesty the emperor of all the Russias to the United States*, <https://www.loc.gov/item/08018459/> [dostęp: 23.03.2022].

³ Pełny wykaz wykorzystanych prac został umieszczony w bibliografii na końcu artykułu, jednak dla porządku warto przytoczyć w tym miejscu przynajmniej kilka tytułów: A. W. Shiels., *The Purchase of Alaska*, The University of Alaska Press 1967; Болховитинов Н. Н., *Русские-американские отношения и продажа Аляски 1834–1867*, Москва 1990; należy także wspomnieć o dosyć pokaźnym katalogu prac autorstwa Andrieja Grineva: A. B. Гринёв, *Российский политаризм как главная причина продажи Аляски*, „Acta Slavica Iaponica”, Sapporo, 2006 (t. 23), s. 171–202, <https://america-xix.ru/library/grinev-alaska-sale/politarism.html> [dostęp: 15.04.2022]; Idem, *Взаимоотношения Российско-Американской компании и компании Гудзонова залива: проблема англо-русских контактов в Северной Америке (1821–1867 гг.)*, „Актуальные вопросы истории, историографии и международных отношений”, Барнаул: АГУ, 1996, s. 61–92, <https://america-xix.ru/library/grinev-rac-hbcs/> [dostęp: 20.03.2022]; Idem, *Причины продажи Аляски США на страницах отечественной историографии*, „Клио”, 2000 (No. 2), s. 17–26, <https://america-xix.ru/library/grinev-alaska-sale/historiography.html> [dostęp: 20.03.2022]; Idem, *Великий князь Константин Николаевич и продажа Аляски*, „Петербургская историческая школа”, 2004 (No. 3), s. 157–179, <https://america-xix.ru/library/grinev-alaska-sale/prince-constantine.html> [dostęp: 20.03.2022]; Idem, *Взаимоотношения Российско-Американской компании и компании Гудзонова залива: проблема англо-русских контактов в Северной Америке (1821–1867 гг.)*, [w:] *Актуальные вопросы истории, историографии и международных отношений*, ред. В. А. Моисеев, Барнаул 1996, s. 61–92; Idem, *Геополитические интересы России в Америке и на Тихоокеанском севере. XVIII – первая половина XIX в.*, „Вопросы истории” 2009, nr 3, s. 48–65; Idem, *Динамика высшей управленческой элиты Российско-американской компании*, „Клио” 2002, nr 3, s. 72–84; Idem, *Роль государства в образовании российско-американской компании*, [w:] *Русское открытие Америки. Сборник статей, посвященный 70-летию академика Николая Николаевича Болховитинова*, Москва 2002, s. 437–450.

⁴ Można jednak wymienić artykuły internetowe o charakterze publicystycznym lub ciekawostkowym: <https://historia.org.pl/2015/01/14/najgorszy-interes-w-historii-rosji-sprzedaz-alaski-w-1867-r/> [dostęp: 04.03.2022]; <https://www.rp.pl/historia/art16181071-w-poszukiwaniu-wielkiej-ziemi> [dostęp: 09.03.2022].

⁵ L. Bazyłow, *Historia Rosji*, Wrocław 2010. Z prac o charakterze podręcznikowym, w których występuje wzmianka o sprzedaży Alaski, warto wymienić również pracę: M. Heller, *Historia Imperium Rosyjskiego*, Warszawa 2005.

⁶ L. Pastusiak, *Dyplomacja Stanów Zjednoczonych (XVIII–XIX w.)*, Toruń-Warszawa 1997.

⁷ M. Budzisz, *Koniec rosyjskiej Ameryki*, Kraków 2017.

motywy, którymi kierowali się politycy decydujący o transakcji. W polskiej historiografii praca Marka Budzisa stanowi w zasadzie jedyny przykład bardziej szczegółowego omówienia przytoczonego zagadnienia. Autorzy wymienieni powyżej w niewystarczającym stopniu, w mojej opinii, wykorzystali natomiast dostępne powszechnie, bo występujące w formie cyfrowej, źródła dokumentowe, a więc traktatowe i „okołotraktatowe”, związane bezpośrednio z transakcją z 1867 r. Zasadniczym celem stawianym przed niniejszym artykułem miałyby być zatem przedstawienie przebiegu procesu negocjacji traktatowych, których ostatecznym owocem stał się później sam traktat o cesji, a także skonfrontowanie tegoż przebiegu z kształtem i treścią samego traktatu jak i wszystkich dokumentów czy konceptów w sposób pośredni lub bezpośredni z nim związanych.

Wiele niewyjaśnionych kwestii narodziło się wokół przyczyn, które ze strony amerykańskiej oraz rosyjskiej doprowadziły do zawarcia umowy o cesji, sformułowanej w postaci niewielkiego, bo liczącego jedynie siedem artykułów, traktatu. Dla uporządkowania informacji dotyczących samego zakupu, należy podać przynajmniej podstawowy katalog przyczyn, które skłoniły obie strony do podjęcia działań tak decydujących dla polityki zagranicznej obydwu państw. Ze strony amerykańskiej, za przyczyny zawarcia traktatu o cesji historycy uważają m.in.⁸: zainteresowanie mieszkańców zachodniego wybrzeża Stanów Zjednoczonych dostępem do łowisk na wybrzeżach Alaski czy chęć zapobieżenia ewentualności nabycia Alaski przez inne, nieprzyjazne państwo⁹. Zakup był uznawany za sposób na wzmocnienie lub nawet wywołanie intensywnego rozwoju gospodarczego ziem zachodnich, co pozwoliłoby np. na otwarcie nowych, „dalekowschodnich” perspektyw dla amerykańskiego handlu¹⁰. Za czynnik sprzyjający potencjalnej transakcji uznawano również przyjazne stosunki między Rosją i Stanami Zjednoczonymi, które w II połowie XIX w. rzeczywiście przeżywały swój najlepszy okres¹¹. Po stronie rosyjskiej dominowało natomiast przekonanie o znikomych korzyściach wynikających z dalszego utrzymywania nierentownej i nieopłacalnej kompanii handlowej w Rosyjskiej Ameryce¹². Poprzez porzucenie „pacyficznego” obszaru

⁸ Czynniki wymienione poniżej zostały przedstawione w raporcie senackiej komisji spraw zagranicznych z 1868 r., zatytułowanym „Motywy, które skłoniły rząd Stanów Zjednoczonych do zakupu Alaski”. Zob. L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 526.

⁹ W tym przypadku, za najpoważniejszego przeciwnika w regionie północnego Oceanu Spokojnego uważano Wielką Brytanię, posiadającą rozległe terytoria w Kanadzie.

¹⁰ Mowa tu oczywiście o szansach na rozwój stosunków handlowych z Chinami i Japonią.

¹¹ Polepszenie stosunków między wyżej wymienionymi państwami było możliwe w II poł. XIX w. głównie dzięki ciągłemu utrzymywaniu przez nie stosunków handlowych, lecz nie można przecenić również „wsparcia” udzielonego Amerykanom przez Rosjan w czasie wojny secesyjnej. W czasie trwania konfliktu marynarka Cesarsstwa Rosyjskiego powstrzymywała Wielką Brytanię przed ingerencją w walki między Unią a Konfederacją. Zob. A. Andrusiewicz, *Złoty sen. Rosja XIX–XX wieku. Sprawy i ludzie*, Kraków 2016, s. 87–88; M. Budzisz, *op. cit.*, s. 185–187; T. A. Bailey, *Why the United States Purchased Alaska*, „Pacific Historical Review”, 1934 vol. 3, no. 1, p. 47–49; H. Marczevska-Zagdańska, *Stosunki amerykańsko-rosyjskie w okresie wojny secesyjnej (1861–1865)*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo Wschodniej”, t. 48, 2013, s. 27–54; M. M. Маликин, *Гражданская война в США и царская Россия*, Москва 1968.

¹² С. Б. Окунь, *Российско-американская компания*, Москва 2004; A. V. Grinev, *The Plans for Russian Expansion in the New World and the North Pacific in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, „European Journal of American Studies” 2010, t. 5, nr 2, s. 1–27, <https://journals.openedition.org/ejas/7805> [dostęp: 04.06.2022]; M. E. Wheeler, *Empires in Conflict and Cooperation: The Bostonians and the Russian-American Company*, „Pacific

ekspansji, rosyjskie elity władzy pragnęły przenieść cel intensywnej kolonizacji na azjatyckie tereny nad rzeką Amur, co gwarantowało pokaźne dochody i dostęp do rynków handlowych na Dalekim Wschodzie. Było to również związane z faktem utrudnionej obrony oddalonych od centrum Cesarstwa terenów nad Oceanem Spokojnym przed atakami tubylców, ale także potencjalnym atakiem wrogiej floty. Podobnie jak Amerykanie, przedstawiciele Cesarstwa Rosyjskiego za potencjalną zaletę zmian terytorialnych uznawali również osłabienie Kolumbii Brytyjskiej¹³. Ówczesne stosunki rosyjsko-amerykańskie w opisywanym okresie stanowiły zatem dogodną podstawę do zaistnienia nowej transakcji, do której realizacji na dużą skalę jako pierwsza przystąpiła strona rosyjska.

Spotkanie specjalnego „komitetu”, składającego się z członków elity władzy rosyjskiej, 16 grudnia 1866 r. w Petersburgu było wydarzeniem przełomowym dla stosunków między obydwojema krajami. W czasie tego posiedzenia, grono najbardziej liczących się rosyjskich polityków na czele z carem Aleksandrem II podjęło właściwą decyzję o sprzedaży Alaski Amerykanom¹⁴. Sama decyzja jednak dopiero rozpoczynała proces negocjacji traktatowych, które w przyszłości miały zaowocować podpisaniem przez obie strony Traktatu o cesji rosyjskich posiadłości w Ameryce Północnej Stanom Zjednoczonym Ameryki.

Jedną z postaci, które najpełniej przyczyniły się do zawarcia wiekopomnego porozumienia był rosyjski ambasador w Stanach Zjednoczonych, inicjator spotkania moskiewskiego „komitetu” – Edward de Stoeckl. W jego ręce powierzone zostało zadanie przeprowadzenia negocjacji traktatowych z przedstawicielami Stanów Zjednoczonych. Dodatkowe zalecenia, sformułowane w czasie grudniowych obrad, nakazywały Stoecklowi prowadzić rozmowy w ten sposób, aby inicjatywa zakupu wyszła od Amerykanów¹⁵. Można zastanawiać się, dlaczego rosyjscy urzędnicy podjęli taką strategię negocjacji, zamiast w dużo prostszy sposób zaoferować sprzedaż Rosyjskiej Ameryki władzom amerykańskim. Marek Budzisz w swojej książce *Koniec Rosyjskiej Ameryki* uważa, że fakt ten miał dla Rosjan znaczenie przede wszystkim prestiżowe i w związku z tym: *Rosyjski imperator nie chciał uchodzić w czyichkolwiek oczach za kramarza kupczącego terytorium własnego państwa*¹⁶. Wystosowanie propozycji zakupu przez Amerykanów było też zgodne z nurtem nierzadko upatrywanego przez Rosjan amerykańskiego imperializmu, dążącego do opanowania jak największego obszaru Ameryki Północnej. Rosjanie prawdopodobnie przewidywali, że strona amerykańska jest skłonna do zakupu nowego terytorium, a tym samym zdolna do wytoczenia propozycji transakcji w kierunku

Historical Review” 1971, t. 40, nr 4, p. 419–441; Idem, *The Origins of the Russian-American Company*, „Jahrbücher für Geschichte Osteuropas” 1966, t. 14, z. 4, <https://www.jstor.org/stable/41042948> [dostęp: 17.06.2022].

¹³ Rosjanie prawdopodobnie dążyli do utrzymania w regionie stanu „równowagi sił”, w wyniku którego ani Brytyjczycy, ani Amerykanie nie mogliby uzyskać znaczącej przewagi. Zob. M. Budzisz, op. cit., s. 274–276; O. W. Gerus, *The Russian Withdrawal from Alaska: The Decision to Sell*, „Revista de Historia de América” 1972–1973, nr 75–76, p. 157–178.

¹⁴ W skład owego grona, oprócz cara, wchodził: minister spraw zagranicznych Aleksander Gerczakow, wielki książę Konstanty, minister marynarki wojennej wiceadmiral Krabbe, minister finansów Michaił Reutern i ambasador Edward de Stoeckl. Zob. M. Budzisz, op. cit., s. 272–274.

¹⁵ *Ibidem*, s. 274.

¹⁶ *Ibidem*, s. 294.

strony rosyjskiej. Budzisz zwraca także uwagę na fakt istotny dla drugiej strony, a konkretnie, że amerykańska opinia publiczna mogłaby zareagować w sposób negatywny, gdyby administracja federalna ich państwa skorzystała z rosyjskiej propozycji zakupu. Natomiast inicjatywa ze strony amerykańskiego rządu i chęć nabycia przez niego nowego terytorium mogła być widziana w społeczeństwie tego kraju jako dążenie do odbudowy potęgi państwa po wojnie domowej, a nie jak pokorne przystawanie na propozycję Cesarstwa Rosyjskiego¹⁷.

Ambasador Stoeckl w lutym 1867 r. został ostatecznie upoważniony do prowadzenia rokowań traktatowych¹⁸ i 15 lutego tego samego roku przybył do Nowego Jorku, gdzie zapoznał się z tajnymi instrukcjami od rosyjskich ministrów finansów i marynarki wojennej – kolejno Michaiła Reuterna i Nikołaja Krabbego. Zawarte w nich informacje dotyczyły najpilniejszych spraw, które według rosyjskich władz powinny znaleźć się w traktacie, ale nie zostały ustalone w czasie grudniowego posiedzenia tajnego „komitetu”:

Dotyczyły one głównie propozycji rozgraniczenia terytorialnego oraz zagwarantowania rosyjskim mieszkańcom zbywanego terytorium możliwości powrotu. Zawierały też zapis o potrzebie wprowadzenia do umowy zapisu o poszanowaniu praw osób trzecich i minimalną cenę, jaką Rosja winna uzyskać za transakcję. Padła kwota 5 milionów dolarów¹⁹.

Wstępne propozycje traktatowe zostały zatem wystosowane ze strony rosyjskiej. Rosjanie w zasadzie podyktowali znaczną część rosyjsko-amerykańskiego traktatu, mimo że według ich zamiarów sama inicjatywa transakcji miała zostać podjęta ze strony amerykańskiej. Stoeckl po przyjeździe rozpoczął rozmowy z kalifornijskim senatorem Corneliussem Colem, który w poprzednich latach m.in. zabiegał o uzyskanie licencji na handel futrami na Alasce przez amerykańskich przedsiębiorców czy o kwestie dzierżawy omawianych terytoriów przez tych przedsiębiorców. W czasie rozmowy nad kwestią ewentualnej dzierżawy ambasador poinformował Cole’a, że taka możliwość nie istnieje, licząc, że spowoduje działanie urzędnika w kierunku przekonania sekretariatu stanu o konieczności zakupu nowych ziem²⁰. Edward de Stoeckl nie wiedząc czy jego rozmowy z kalifornijskim senatorem przyniosły oczekiwany skutek, 9 marca 1867 r. przybył do Waszyngtonu i *niezwłocznie, prawdopodobnie już 11 marca, rozpoczął rozmowy z [Williamem H. – M.J.] Sewardem*²¹. Kolejne ich spotkanie odbyło się już kilka dni później, tj. 14 marca. Tego dnia prawdopodobnie ustalono ostatecznie kwestię ceny, zgadzając się na 7 milionów dolarów w złocie, do których później dodano jeszcze kolejne 200 tysięcy dolarów²². Sama treść rozmów nie jest znana dokładnie i podlega różnym

¹⁷ *Ibidem*, s. 294. Podobne opinie na ten temat wyraża również amerykański badacz Ronald J. Jensen. Zob. R. Jensen, *The Alaska Purchase and Russian-American Relations*, Seattle 1975, p. 60.

¹⁸ L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 527.

¹⁹ M. Budzisz, *op. cit.*, s. 291. Pełna treść notatek cytowana jest w książce Victora J. Farrara. Zob. V.J. Farrar, *The Annexation of Russian America to the United States*, Washington 1937, p. 18–20.

²⁰ M. Budzisz, *op. cit.*, s. 293–294; V.J. Farrar, *Senator Cole and the Purchase of Alaska*, „Washington Historical Quarterly” 1923, t. 14, p. 243–247.

²¹ *Ibidem*, s. 292.

²² Marek Budzisz dodaje ponadto, że owe 200 tysięcy prawdopodobnie przeznaczono na łapówki dla kongresmanów, w celu nakłonienia ich do głosowania za ratyfikacją traktatu. Dla potwierdzenia tej tezy nie ma

spekulacjom ze strony badaczy, którzy starają się je zrekonstruować na podstawie depesz Edwarda de Stoeckla. Longin Pastusiak w ten sposób przedstawia uproszczony przebieg wydarzeń:

Stoeckl wymienił sumę 10 mln dol. Seward proponował 5 mln. Krakowskim targiem zgodzono się na 7,5 mln dol. Seward jednak targował się dalej i ustalono cenę kupna na 7 mln dol. Stoeckl postawił warunek, że wszystkie prawa, przywileje i własności „Rosyjsko-Amerykańskiego Towarzystwa” zostaną zachowane²³.

15 marca 1867 r. sprawa Alaski została przedstawiona i uzasadniona na forum amerykańskiego rządu, który wyraził zgodę na przekazanie szkicu traktatu do Senatu²⁴.

Kilka dni później, tj. 23 marca²⁵, rosyjski ambasador wysłał proponowany tekst traktatu do Petersburga za pośrednictwem telegrafu, licząc przy tym na zgodę władz rosyjskich oraz uzyskanie ewentualnych uwag od ministrów. Odpowiedź otrzymał 29 marca. Zawierała ona tylko dwie poprawki. Car Aleksander II domagał się skrócenia okresu oczekiwania na zapłatę ze strony amerykańskiej (Seward początkowo obstawał przy koncepcji wypłacenia kwoty w ciągu 10 miesięcy po ratyfikacji) oraz zmiany miejsca dokonania transakcji z Waszyngtonu na Londyn²⁶.

Ostatecznie traktat rosyjsko-amerykański o sprzedaży Alaski zawarty został 30 marca 1867 r. o godzinie czwartej nad ranem wschodniego czasu amerykańskiego²⁷. Umowa została dopracowana w nocy, w domu samego sekretarza stanu Williama H. Sewarda w obecności jego syna Fredericka W. Sewarda, który pełnił ówczesnie funkcję ojcowskiego sekretarza i od którego zasadniczo pochodzi relacja o okolicznościach podpisania traktatu. Z uczestników nocnego spotkania należy wymienić również Edwarda de Stoeckla jako reprezentanta strony rosyjskiej i pośpiesznie wezwanego przewodniczącego senackiej Komisji Spraw Zagranicznych – Charlesa Sumnera²⁸. Świadkiem podpisania traktatu było również pewne grono urzędników i doradców, reprezentujących obydwie układające się strony. Sam traktat został już następnego dnia (31 marca) przedstawiony przez prezydenta Andrew Johnsona na zebraniu Senatu, do którego zgłoszono wniosek o jego ratyfikację²⁹.

jednak dowodów. Zob. *Ibidem*, s. 293. Longin Pastusiak podaje natomiast, że dnia 23 marca 1867 r. Seward zawiadomił posła rosyjskiego [Stoeckla], że prezydent Johnson gotów jest zapłacić 7,2 mln dol., jeżeli Amerykanie zakupią Alaskę bez żadnych warunków wstępnych. Zob. L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 527.

²³ L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 527. Nieco odmienny przebieg rozmów w swoich pracach przedstawiają Victor J. Jensen i Archibald W. Shiels. Zob. R. J. Jensen, *op. cit.*, p. 70; A. W. Shiels, *The Purchase of Alaska*, The University of Alaska Press 1967, p. 18.

²⁴ M. Budzisz, *op. cit.*, s. 293.

²⁵ Longin Pastusiak za datę dzienną wysłania tekstu traktatu do Petersburga uznaje 25 marca. Zob. L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 527.

²⁶ R. J. Jensen, *op. cit.*, p. 74–75.

²⁷ Prawdopodobnie w czasie tego spotkania uzgodniono również powiększenie kwoty, którą Amerykanie mieli zapłacić za Alaskę, o 200 tysięcy dolarów. Stoecklowi nie udało się nakłonić amerykańskich przedstawicieli na zmianę terminu zapłaty ustalonej sumy. Seward miał tłumaczyć się koniecznością wcześniejszej ratyfikacji traktatu przez Senat, która musiała poprzedzić tak szczegółowe uzgodnienia w tej sprawie. Zob. R. J. Jensen, *op. cit.*, p. 76–77.

²⁸ M. Budzisz, *op. cit.*, s. 294–295.

²⁹ L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 527–528.

Przedstawić należy również dalszą chronologię wydarzeń, które nastąpiły po zawarciu traktatu 30 marca 1867 r. Po kilku dniach obrad i wyrażeniu licznych sprzecznych opinii pod adresem nowego zakupu, Senat zatwierdził nowy układ 9 kwietnia³⁰. Ze strony Prezydenta Stanów Zjednoczonych Andrew Johnsona umowę ratyfikowano 28 maja 1867 r., a 20 czerwca tego samego roku dokonano oficjalnej wymiany aktów ratyfikacyjnych³¹. Tę ostatnią datę uznaje się również za moment proklamowania traktatu i tym samym jego wejścia w życie³².

Pełną nazwę traktatu rosyjsko-amerykańskiego z 1867 r. można przetłumaczyć z języka angielskiego, w którym traktat ten po raz pierwszy został wydany i ukazany publicznie³³, jako *Traktat dotyczący cesji rosyjskich posiadłości w Ameryce Północnej przez jego Królewską Mość Cesarza Wszechrusi Stanom Zjednoczonym Ameryki*. Umowa międzynarodowa, jaką traktat z 1867 r. niewątpliwie był, jest jednak nazywana w sposób rozmaity zarówno w źródłach jak i w opracowaniach. Najczęściej spotykanym oraz, jak można stwierdzić na podstawie analizowanego przeze mnie wydania źródła³⁴, oryginalnym określeniem spotykanym w literaturze jest angielskie słowo „treaty”, w języku polskim oznaczające „traktat”, tj. rodzaj umowy międzynarodowej. Sprawa wydaje się jednak bardziej skomplikowana, gdyż w dokumencie ratyfikującym postanowienia traktatu, wydanym przez cara Aleksandra II, jako nagłówek dla części umowy występuje słowo „convention”³⁵, w języku polskim tłumaczone jako „konwencja”. Przywołana różnorodność nie budzi jednak wielkich zastrzeżeń, gdyż Słownik Języka Polskiego PWN jako jedno ze znaczeń słowa „konwencja” podaje *umowę międzynarodową pociągającą skutki prawne*³⁶. Określenia „traktat” i „konwencja” można zatem uznać za tożsame, przynajmniej w przypadku analizowanej umowy. Za niejasne sformułowanie występujące w tekście dokumentu uznać należy także „treaty concerning the cession” (po polsku „traktat dotyczący cesji”), a konkretnie samo słowo „cession” (analogicznie

³⁰ Andrzej Andrusiewicz uważa, że część senatorów głosujących za zatwierdzeniem układu z 1867 r. była przekupiona przez rosyjskiego ambasadora Stoeckla. W jednej ze swoich prac autor pisze: *Większość deputowanych sprzeciwiała się [zatwierdzeniu – M.J.] ze względu na wygórowaną cenę za Alaskę. Wydawało się, że mimo zakończenia (...) rokowań sprawa Alaski nie jest jeszcze przesądzona. Z pomocą pospieszył Stoeckl. Wręczał łapówki kongresmenom i politykom, a nawet dziennikarzom za pisanie tekstów popierających umowę. Wydał sto sześćdziesiąt pięć tysięcy dolarów, które w petersburskiej tajnej kancelarii oznaczono jako pieniądze przekazane „na sprawy znane tylko imperatorowi”*. Zob. A. Andrusiewicz, *op. cit.*, s. 91.

³¹ L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 528; Data 20 czerwca widnieje również na dokumencie ogłaszającym zawarcie, podpisanie i ratyfikowanie traktatu o zakupie terytorium Alaski, podpisanym przez prezydenta Andrew Johnsona i sekretarza stanu Williama Sewarda. Zob. *Proclamation Announcing Conclusion, Signing, and Ratification of the Purchase of the Alaska Territory, Signed by President Andrew Johnson and Secretary of State William Seward*, <https://catalog.archives.gov/id/299810> [dostęp: 23.03.2022].

³² *Treaty concerning the cession of the Russian possessions in North America by His Majesty the emperor of all the Russias to the United States*, <https://www.loc.gov/item/08018459/> [dostęp: 23.03.2022].

³³ Oryginalny traktat, zawarty w Waszyngtonie w marcu 1867 r., został spisany w języku angielskim i francuskim. Zob. *Original Signed Treaty Between the United States and Russia for the Purchase of the Alaska Territory with English and French Texts*, <https://catalog.archives.gov/id/125184201> [dostęp: 23.03.2022]. Traktat występuje w dwóch językach również w dokumencie ratyfikującym postanowienia traktatu, wydanym przez cara Aleksandra II. Zob. *Czar's Ratification of the Alaska Purchase Treaty*, <https://catalog.archives.gov/id/299810> [23.03.2022].

³⁴ *Treaty concerning the cession...*, <https://www.loc.gov/item/08018459/> [dostęp: 23.03.2022].

³⁵ *Czar's Ratification...*, <https://catalog.archives.gov/id/299810> [dostęp: 23.03.2022].

³⁶ <https://sjp.pwn.pl/sjp/konwencja;2473698.html> [dostęp: 23.03.2022].

„cesja”), które w prawie cywilnym i w prawie międzynarodowym polskim występuje współcześnie pod różnym znaczeniem. Szczególnie interesujące wydaje się dzisiejsze znaczenie tego terminu w prawie międzynarodowym publicznym. Słowo „cesja” w świetle polskiego prawa uznawane jest za jedną z form nabycia terytorium państwowego, a konkretnie nabycia pochodnego, w wyniku którego *państwo nabywa terytorium, które do czasu nabycia należało do innego państwa. Terytorium to przechodzi spod władzy jednego państwa pod władzę drugiego – jedno państwo nabywa to, co traci drugie*³⁷. W odróżnieniu od cesji w prawie cywilnym, która może oznaczać przykładowo przeniesienie wierzytelności na osobę trzecią³⁸, cesja terytorialna *polega na odstąpieniu przez jedno państwo części swojego terytorium drugiemu państwu, na podstawie umowy międzynarodowej, w której państwo cedujące określony obszar rzeka się wszelkich swoich praw i tytułów do niego na rzecz innego państwa, które równocześnie ten obszar nabywa*³⁹. Ponadto, prawo międzynarodowe publiczne wyróżnia również pojęcie „cesji odpłatnej”, zwanej również kupnem-sprzedażą terytorium, w wyniku której jedno państwo wypłaca drugiemu odpowiednią sumę pieniędzy w zamian za określony obszar terytorialny. Oczywiście, jest to definiowanie pojęcia „cesji” w świetle współczesnego prawa międzynarodowego publicznego. Jednakże warunki wymieniane przez polskich ekspertów prawa międzynarodowego, Wojciecha Góralczyka i Stefana Sawickiego, niewątpliwie pokrywają się z ustaleniami traktatowymi z marca 1867 r. Ponadto, sami autorzy w swojej pracy przyznają, że właśnie z tego rodzaju cesji Stany Zjednoczone skorzystały nie tylko w przypadku odstąpienia przez Rosję terytorium Alaski w 1867 r., ale również przy okazji wcześniejszego zakupu Luizjany od Francji za kwotę 60 milionów franków w 1803 r.⁴⁰

Treść traktatu z 1867 r. rozpoczyna się od uroczystego wstępu, nazwanego również „proklamacją”, autorstwa prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki – Andrew Johnsona. Fragment ten został dodany do zasadniczej części traktatu po proklamacji głównej treści umowy przez prezydenta 20 czerwca 1867 r. Głowa państwa wspomina w nim dokładną datę zawarcia umowy (tj. 30 marca 1867 r.) oraz podaje w jakich językach został spisany.

Właściwą część rosyjsko-amerykańskiego traktatu rozpoczyna deklaracja chęci podtrzymania „dobrego porozumienia” między Stanami Zjednoczonymi Ameryki a Jego Cesarską Mością Cesarzem Wszechrusi⁴¹. Wynika z tego, że stroną opisywanej umowy nie było Imperium Rosyjskie jako państwo, ale jedynie jej władca – car Rosji, zgoła inaczej niż w przypadku strony amerykańskiej. W kolejnym zdaniu, w którym strony wymieniają swoich pełnomocników, zobowiązanych do zawarcia umowy, William H. Seward (Sekretarz Stanu) przedstawiany jest już jako reprezentant Prezydenta Stanów Zjednoczonych. Pełnomocnikiem rosyjskiego cara był natomiast Edward de Stoeckl, opatrzony w treści traktatu tytułami: Tajnego

³⁷ W. Góralczyk, S. Sawicki, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 2020, s. 206.

³⁸ Kodeks cywilny (Dz.U.2022.1360 t.j.), <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-cywilny-16785996/art-509> [dostęp: 23.03.2022].

³⁹ W. Góralczyk, S. Sawicki, *op. cit.*, s. 208.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 208.

⁴¹ *Treaty concerning the cession...*

Radcy, Wysłannika Nadzwyczajnego Cara i Ministra Pełnomocnego dla Stanów Zjednoczonych⁴².

Zasadnicza część traktatu została zamknięta w obrębie siedmiu artykułów. Był on więc stosunkowo krótką umową, której zdecydowaną większość stanowił artykuł I, dotyczący granic rosyjsko-amerykańskich⁴³. Car rosyjski zgadzał się w nim na „odstąpienie⁴⁴ Stanom Zjednoczonym wszystkich terytoriów *posiadanych przez niego na kontynencie amerykańskim i przyległych do niego wyspach*⁴⁵, których dokładny opis został zamieszczony w dalszej części umowy. Przy określaniu wschodniej granicy cedowanego terytorium strony posłużyły się zapisami konwencji między Cesarstwem Rosyjskim a Wielką Brytanią z lutego 1825 r., ustalającej dotychczasowy przebieg granicy rosyjsko-brytyjskiej, która zgodnie z brzmieniem traktatu miała stać się nową linią graniczną amerykańskiego mocarstwa. Umowa precyzowała również przynależność terytorialną konkretnych wysp, co spowodowało, że np. Wyspa Księcia Walii stała się częścią Stanów Zjednoczonych. Bardziej interesującym zagadnieniem z perspektywy stosunków rosyjsko-amerykańskich wydaje się natomiast kwestia zachodniej granicy Alaski, która przechodzić miała *przez punkt w Cieśninie Beringa na równoleżniku 65° 30' szerokości geograficznej północnej, w miejscu przecięcia z południkiem, który biegnie w połowie drogi między wyspami Krusenstern (Ignalook) i Ratmanoff (Noonarbook)*⁴⁶. Granica ta miała ciągnąć się na północ aż do Oceanu Arktycznego, na łamach traktatu określanego mianem Zamarzniętego Oceanu. W kierunku południowym granica miała biec natomiast w kierunku południowo zachodnim, przez Morze Beringa i dalej pomiędzy wymienionymi w traktacie wyspami⁴⁷. W ten sposób większość wysp zamieszkanych przez Aleutów została włączona do przekazywanego obszaru. Opisywana linia rozgraniczenia, mimo, że według Marka Budzisz był zgodna z wszelkimi instrukcjami, którymi w negocjacjach miał kierować się ambasador Stoeckl⁴⁸, stanowiła później punkt zapalny w granicznych stosunkach amerykańsko-kanadyjskich, dodatkowo zaostrzonych przez pojawienie się czynnika finansowego po odkryciu złóż złota w Jukonie w 1867 r.⁴⁹

⁴² *Ibidem*.

⁴³ L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 529.

⁴⁴ Według Andrzeja Andrusiewicza w kwestii terminologii, która miała zostać użyta w ostatecznej wersji traktatu, dochodziło do licznych sporów. Twierdzi on również, że dopiero w czasie rozmów 30 marca 1867 r. słowo „sprzedaż” zostało w dokumencie końcowym zastąpione terminem „odstąpienie”. Zob. A. Andrusiewicz, *op. cit.*, s. 89.

⁴⁵ *Treaty concerning the cession....*

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ M. Budzisz, *op. cit.*, s. 295.

⁴⁹ Kanada w tym samym roku, w którym Amerykanie zakupili Alaskę, została oficjalnie proklamowana jako brytyjskie dominium, co w opinii wielu amerykańskich polityków zostało uznane za czynnik osłabiający dotychczasową bezwzględą dominację Stanów Zjednoczonych w Ameryce Północnej. Powstanie nowego tworu państwowego na kontynencie rozpoczęło spór graniczny, mający na celu definitywne uregulowanie kwestii granicznych między Kanadą a Stanami Zjednoczonymi. Ostatecznie, spór terytorialny został rozstrzygnięty w porozumieniu Haya-Herberta z 24 stycznia 1903 r., na mocy którego obydwie strony zgodziły się powołać wspólny trybunał składający się z trzech „bezzstronnych” prawników z każdej strony. Zdecydował on o rozstrzygnięciu sprawy na korzyść Amerykanów, co w rezultacie spowodowało zaostrzenie nastrojów antyamerykańskich w społeczeństwie kanadyjskim. Zob. L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 565–567.

W myśl II artykułu traktatu prawo własności wszystkich działek, wolnych gruntów, budynków publicznych, fortyfikacji, koszar i innych budowli nie będących własnością prywatną, przejść miało na własność rządu Stanów Zjednoczonych. Z powyższych ustaleń wyłączone zostały jedynie budynki kościelne, które w dalszym ciągu miały pozostać własnością cerkwi prawosławnej i tym samym jej członków, chcących pozostać na cedowanym terytorium. Również wszystkie archiwa, w tym najważniejsze dokumenty odnoszące się do terytorium Alaski, miały zostać przekazane przedstawicielom amerykańskim, z zastrzeżeniem, że jeśli strona rosyjska będzie domagała się otrzymania uwierzytelnionych kopii tej dokumentacji, rząd amerykański zobowiąże się dostarczyć takie dokumenty rosyjskim urzędnikom⁵⁰.

Artykuł III regulował kwestie dotyczące mieszkańców cedowanego terytorium. Mieszkańcom Alaski wykazującym się „naturalną wiernością” zezwolono na powrót do Cesarstwa Rosyjskiego w przeciągu trzech lat. Jeżeli natomiast zdecydowaliby się pozostać na tym obszarze, rząd amerykański zobowiązywał się do zapewnienia wszystkim mieszkańcom, z wyjątkiem „niecywilizowanych plemion tubylczych⁵¹” praw, przywilejów i immunitetów w *nieskrępowanym korzystaniu ze swej wolności, własności i religii* przysługujących obywatelom Stanów Zjednoczonych⁵², co wiązało się z możliwością przyjęcia amerykańskiego obywatelstwa⁵³.

W artykule IV strony uzgadniały szczegóły dotyczące formalnego przekazania własności pomiędzy nimi przez odpowiednio wcześniej wyznaczonych pełnomocników. Zaznaczano również, że mimo powyższych uzgodnień w kwestii oficjalnego przekazania terytorium, cesja miała być uznana za dokonaną wraz z wymianą aktów ratyfikacyjnych przez sygnatariuszy układu.

Artykuł V regulował natomiast kwestie dotyczące przejścia przez rząd amerykański wszystkich fortyfikacji i posterunków wojskowych na zajmowanym terytorium oraz wycofania z niego wojsk rosyjskich *tak szybko, jak to będzie rozsądnie i dogodnie wykonalne*⁵⁴.

Na podstawie artykułu VI Stany Zjednoczone zobowiązywały się do zapłacenia przedstawicielowi dyplomatycznemu lub innemu agentowi cara siedmiu milionów dwustu tysięcy dolarów w złocie, w ciągu dziesięciu miesięcy od wymiany ratyfikacji tegoż traktatu. Dodano, że transakcja nie jest ponadto obciążona żadnymi innymi, dodatkowymi zastrzeżeniami, przywilejami, koncesjami czy obostrzeniami, ze strony spółek czy korporacji, działających z przyzwolenia którejkolwiek ze stron. Jeszcze raz potwierdzono też, że cesja obejmuje przejście pod zarząd amerykański nie tylko terytoriów, ale także wszystkich praw i przywilejów dotyczących panowania nad cedowanym terytorium⁵⁵.

⁵⁰ *Treaty concerning the cession...*

⁵¹ Plemiona „niecywilizowane” z terytorium Alaski miały podlegać prawom i przepisom, które obowiązywały w Stanach Zjednoczonych w odniesieniu do rdzennej ludności w innych częściach kraju.

⁵² *Treaty concerning the cession...*

⁵³ L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 529.

⁵⁴ *Treaty concerning the cession...*

⁵⁵ *Ibidem*.

W ostatnim, VII artykule traktatu ustalono, że po ratyfikacji treści układu przez obie strony, w ciągu trzech miesięcy od tej daty (lub wcześniej, jeśli zaistnieje taka możliwość), akty ratyfikacyjne zostaną wymienione w Waszyngtonie. Traktat został opatrzony podpisami i pieczęciami pełnomocników stron – sygnatariuszy⁵⁶.

Jak wspomniano wcześniej, traktat został ratyfikowany przez prezydenta Stanów Zjednoczonych 28 maja 1867 r., a 20 czerwca tego samego roku nastąpiła wymiana ratyfikacji, zgodnie z postanowieniami wyżej opisanej umowy. Przedstawicielami państw – sygnatariuszy ponownie zostali William H. Seward i Edward de Stoeckl. Oficjalna uroczystość przekazania Alaski odbyła się 18 października 1867 r.⁵⁷ w miejscowości Sitka (Nowy Archangielsk) na Alasce. Wzięli w niej udział przedstawiciele prezydenta Stanów Zjednoczonych i cara rosyjskiego, kolejno – generał Lovell H. Rousseau i kapitan Aleksiej Pestczurow⁵⁸. Longin Pastusiak w ten sposób opisał wspomnianą uroczystość:

Okręty wojenne obu krajów oddały salut armatni. Następnie opuszczono flagę rosyjską. Jak pisze w swym raporcie generał Rousseau, ceremonia ściągania flagi została nieco zakłócona. Flaga zaplątała się w sznury i przy próbie opuszczenia, porwała się a część jej została na maszcie. Podejmowano wielokrotnie próby wspięcia się na maszt i zdjęcia resztek flagi, ale okazało się to trudne. W końcu przy pomocy liny wciągnięto jednego z żołnierzy rosyjskich na maszt i zdjął on resztki flagi. Następnie sekretarz generała Rousseau wciągnął flagę amerykańską. Oddano salut fladze USA po czym kapitan Pestczurow zameldował generałowi Rousseau: „Panie Generale, z upoważnienia Jego Majestatu Cara Rosji przekazuję Stanom Zjednoczonym terytorium Alaski”. Generał Rousseau wygłosił krótkie przemówienie i na tym uroczystość została zamknięta. Komisarze przystąpili do ustalenia warunków przejścia majątku trwałego⁵⁹.

Na podstawie uzgodnień między komisarzami został opracowany protokół przekazania wszystkich nieruchomości w mieście Sitka, będącym stolicą Rosyjskiej Ameryki, w ręce amerykańskie. Protokół został opatrzony w serię inwentarzy, wymienających i opisujących konkretne budynki wraz ze wskazaniem ich położenia na mapie. W dokumencie datowanym na 26 października, tj. kilka dni po właściwym przekazaniu terytorium, znalazła się również lista prywatnych własności, znajdujących się na terenie Nowego Archangielska, wraz z listą ich właścicieli oraz wykaz nieruchomości, które miały pozostać w posiadaniu cerkwi prawosławnej⁶⁰.

⁵⁶ *Ibidem*; Zob. A. W. Shiels, *The Purchase of Alaska...*, p. 128–132.

⁵⁷ Andrzej Andrusiewicz podaje, że od czasu oficjalnego przekazania terytorium dzień 18 października obchodzony jest w Stanach Zjednoczonych jako Dzień Alaski. Zob. A. Andrusiewicz, *op. cit.*, s. 90, https://web.archive.org/web/20090208194844/http://dced.state.ak.us/oed/student_info/student.htm [dostęp: 16.05.2022], <https://web.archive.org/web/20170608232309/https://www.alaskadayfestival.org/index.html> [dostęp: 16.05.2022].

⁵⁸ L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 529.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 529–530.

⁶⁰ Opisujący dokument jest jedynie odręczną kopią właściwego protokołu. Zob. *Copy of the Protocol of Transfer of Alaska Territory from Russia to the United States*, <https://catalog.archives.gov/id/6254822> [dostęp: 15.04.2022]. Drukowana wersja wspomnianych inwentarzy została zamieszczona również jako dodatek do korespondencji między prezydentem Johnsonem, sekretarzem stanu Sewardem i generałem Lovellem H. Rousseau. Zob. *Correspondence between the Secretary [of State] and General Lovell H. Rousseau, and papers, accompanying the same*, <https://www.loc.gov/item/2003558327/> [dostęp: 15.04.2022].

Niezwłocznie po oficjalnej uroczystości przekazania amerykańskie wojska pod dowództwem generała Henry'ego W. Hallecka, dowódcy armii na Oceanie Spokojnym, przygotowywały się do zajęcia terytorium Alaski. Rosjanie natomiast stopniowo wycofywali swoje siły⁶¹. Należy wspomnieć również, że pierwszym amerykańskim administratorem nowego amerykańskiego terytorium został polski uchodźca, służący w amerykańskiej armii, a ponadto uczestnik wojny secesyjnej – Włodzimierz Krzyżanowski⁶².

Ostatnim akcentem na drodze do pełnej realizacji ustaleń traktatu były kwestie dotyczące zapłaty wymienionej w dokumencie kwoty. Ostateczną decyzję o wydatkowaniu pieniędzy na zakup podjęła Izba Reprezentantów Kongresu Stanów Zjednoczonych. Debata nad powyższą sprawą nie obyła się bez konfliktów, czego dowodem są wygłoszone przez niektórych kongresmanów przemówienia przeciw wydatkowaniu pieniędzy na zakup Alaski. Poruszały one m.in. kwestię uznania działalności rządu, który przed zawarciem transakcji nie skonsultował się z Izbą Reprezentantów, za czyn spreczny z konstytucją. Podnoszono również sprawę konieczności uchwalenia specjalnego funduszu na ten cel, gdyż według kongresmana Cadwaldera C. Washburna z Wisconsin, Izba nie była konstytucyjnie zobowiązana do wydatkowania państwowych pieniędzy na sfinalizowanie transakcji. Po długiej debacie, w trakcie której zarówno ze strony amerykańskiej, jak i rosyjskiej wyłożono wiele pieniędzy na łapówki dla kongresmenów jak i dziennikarzy, którzy w zamian za korzyści finansowe mieli prowadzić kampanię na rzecz zakupu terytorium, Izba Reprezentantów dnia 14 lipca 1868 r. wyraziła zgodę na wydatkowanie odpowiedniej sumy na zakup Alaski⁶³. Pieniądze w postaci czeku zostały przekazane Rosjanom już kilkanaście dni później w Waszyngtonie, na ręce rosyjskiego ambasadora Edwarda de Stoeckl. Na dowód sfinalizowania transakcji przedstawiciel cara sformułował notatkę, stanowiącą projekt płatności:

Niżej podpisany, Nadzwyczajny Wysłannik i Minister Pełnomocny Jego Cesarskiej Mości Cesarza Wszechrusi, niniejszym potwierdza, że otrzymał od Departamentu Skarbu w Waszyngtonie siedem milionów dwieście tysięcy dolarów (7 200 000 \$) w monetach, stanowiących pełną kwotę należną Rosji od Stanów Zjednoczonych w zamian za odstąpienie przez to ostatnie mocarstwo Rosji pewnego terytorium opisanego w Traktacie zawartym przez Cesarza Wszechrusi i Prezydenta Stanów Zjednoczonych dnia 30 marca 1867 roku.

Waszyngton, 1 sierpnia 1868 r.

[podpis]
Stoeckl⁶⁴

Traktat rosyjsko-amerykański z 30 marca 1867 r. stanowił jeden z najistotniejszych kroków zarówno na drodze budowy gospodarczej potęgi Stanów

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² A. Andrusiewicz, *op. cit.*, s. 90; <http://www.arlingtoncemetery.net/wbkrzyzanowski.htm> [dostęp: 02.04.2022].

⁶³ L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 530, 532.

⁶⁴ *Draft for Payment for the Purchase of Alaska*, <https://catalog.archives.gov/id/301666> [dostęp: 14.04.2022]; *Check for the Purchase of Alaska (1868)*, https://www.archives.gov/milestone-documents/check-for-the-purchase-of-alaska?_ga=2.202217045.573622378.1656861128-501384841.1634864248 [dostęp: 03.07.2022].

Zjednoczonych, jak i dla przebiegu kształtowania się stosunków między tymi państwami. Mimo to treść układu, która z dzisiejszej perspektywy zapewne nie budziłaby tak wielkich zastrzeżeń z powodu dużego znaczenia gospodarczego Alaski dla współczesnych Amerykanów, w II połowie XIX w. była szeroko komentowana. W dyskusjach nad zasadnością transakcji pojawiały się natomiast zarówno głosy pochwalające jak i negujące zakup terytorium, a rolę „tuby propagandowej” niezawodnie spełniała w tym przypadku amerykańska prasa⁶⁵.

Bibliografia

ŹRÓDŁA W FORMIE CYFROWEJ

- Check for the Purchase of Alaska* (1868), https://www.archives.gov/milestone-documents/check-for-the-purchase-of-alaska?_ga=2.202217045.573622378.1656861128-501384841.1634864248 [dostęp: 03.07.2022].
- Copy of the Protocol of Transfer of Alaska Territory from Russia to the United States*, <https://catalog.archives.gov/id/6254822> [dostęp: 15.04.2022].
- Correspondence between the Secretary [of State] and General Lovell H. Rousseau, and papers, accompanying the same*, <https://www.loc.gov/item/2003558327/> [dostęp: 15.04.2022].
- Czar's Ratification of the Alaska Purchase Treaty*, <https://catalog.archives.gov/id/299810> [dostęp: 23.03.2022].
- Draft for Payment for the Purchase of Alaska*, <https://catalog.archives.gov/id/301666> [dostęp: 14.04.2022].
- Kodeks cywilny (Dz.U.2022.1360 t.j.), <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-cywilny-16785996/art-509> [dostęp: 23.03.2022].
- Original Signed Treaty Between the United States and Russia for the Purchase of the Alaska Territory with English and French Texts*, <https://catalog.archives.gov/id/125184201> [dostęp: 23.03.2022].
- Proclamation Announcing Conclusion, Signing, and Ratification of the Purchase of the Alaska Territory, Signed by President Andrew Johnson and Secretary of State William Seward*, <https://catalog.archives.gov/id/299810> [dostęp: 23.03.2022].
- Treaty concerning the cession of the Russian possessions in North America by His Majesty the emperor of all the Russias to the United States*, <https://www.loc.gov/item/08018459/> [dostęp: 23.03.2022].

OPRACOWANIA NAUKOWE

- Andrusiewicz A., *Złoty sen. Rosja XIX–XX wieku. Sprawy i ludzie*, Kraków 2016.
- Bailey T. A., *Why the United States Purchased Alaska*, „Pacific Historical Review”, 1934, vol. 3, no. 1, p. 39–49.
- Bazyłow L., *Historia Rosji*, Wrocław 2010.
- Budzisz M., *Koniec rosyjskiej Ameryki*, Kraków 2017.
- Farrar V. J., *Senator Cole and the Purchase of Alaska*, „Washington Historical Quarterly” 1923, t. 14, p. 243–247.
- Farrar V. J., *The Annexation of Russian America to the United States*, Washington 1937.
- Gerus O. W., *The Russian Withdrawal from Alaska: The Decision to Sell*, „Revista de Historia de América” 1972–1973, nr 75–76, p. 157–178.
- Góralczyk W., Sawicki S., *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 2020.
- Grinev A. V., *The Plans for Russian Expansion in the New World and the North Pacific in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, „European Journal of American Studies” 2010, t. 5, nr 2, s. 1–27, <https://journals.openedition.org/ejas/7805> [dostęp: 04.06.2022].
- Heller M., *Historia Imperium Rosyjskiego*, Warszawa 2005.
- Jensen R. J., *The Alaska Purchase and Russian-American Relations*, Seattle 1975.

⁶⁵ R. E. Welch, Jr, *American Public Opinion and the Purchase of Russian America*, „The American Slavic and East European Review” 1958, Vol. 17, No. 4, p. 481–494.

- Marczewska-Zagdańska H., *Stosunki amerykańsko-rosyjskie w okresie wojny secesyjnej (1861–1865)*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo Wschodniej”, t. 48, 2013, s. 27–54.
- Pastusiak L., *Dyplomacja Stanów Zjednoczonych (XVIII–XIX w.)*, Toruń-Warszawa 1997.
- Shiels A. W., *The Purchase of Alaska*, The University of Alaska Press 1967.
- Welch R. E., Jr, *American Public Opinion and the Purchase of Russian America*, „The American Slavic and East European Review” 1958, Vol. 17, No. 4, p. 481–494.
- Wheeler M. E., *Empires in Conflict and Cooperation: The Bostonians and the Russian-American Company*, „Pacific Historical Review” 1971, t. 40, nr 4, p. 419–441.
- Wheeler M. E., *The Origins of the Russian-American Company*, „Jahrbücher für Geschichte Osteuropas” 1966, t. 14, z. 4, <https://www.jstor.org/stable/41042948> [dostęp: 17.06.2022].
- Алексеев А. И., *Судьба русской Америки*, Магадан 1975.
- Болховитинов Н. Н., *Русские-американские отношения и продажа Аляски 1834–1867*, Москва 1990.
- Гринёв А. В., *Великий князь Константин Николаевич и продажа Аляски*, „Петербургская историческая школа”, 2004, nr 3, s. 157–179.
- Гринёв А. В., *Взаимоотношения Российско-Американской компании и компании Гудзонова залива: проблема англо-русских контактов в Северной Америке (1821–1867 гг.)*, „Актуальные вопросы истории, историографии и международных отношений”, Барнаул, 1996, с. 61–92.
- Гринёв А. В., *Геополитические интересы России в Америке и на Тихоокеанском севере. XVIII – первая половина XIX в.*, „Вопросы истории” 2009, nr 3, с. 48–65.
- Гринёв А. В., *Динамика высшей управленческой элиты Российско-американской компании*, „Клио” 2002, nr 3, с. 72–84.
- Гринёв А. В., *Причины продажи Аляски США на страницах отечественной историографии*, „Клио”, 2000 (nr 2), с. 17–26.
- Гринёв А. В., *Роль государства в образовании российско-американской компании*, [w:] *Русское открытие Америки. Сборник статей, посвященный 70-летию академика Николая Николаевича Болховитинова*, Москва 2002, с. 437–450.
- Гринёв А. В., *Российский политаризм как главная причина продажи Аляски*, „Acta Slavica Iaponica”, Sapporo, 2006, t. 23, с. 171–202.
- Маликин М. М., *Гражданская война в США и царская Россия*, Москва 1968.
- Окунь С. Б., *Российско-американская компания*, Москва 2004.

NETOGRAFIA

- <http://www.arlingtoncemetery.net/wbkrzyzanowski.htm> [dostęp: 02.04.2022].
- <https://historia.org.pl/2015/01/14/najgorszy-interes-w-historii-rosji-sprzedaz-alaski-w-1867-r/> [dostęp: 04.03.2022].
- https://web.archive.org/web/20090208194844/http://dced.state.ak.us/oed/student_info/student.htm [dostęp: 16.05.2022].
- <https://web.archive.org/web/20170608232309/https://www.alaskadayfestival.org/index.html> [dostęp: 16.05.2022].
- <https://www.rp.pl/historia/art16181071-w-poszukiwaniu-wielkiej-ziemi> [dostęp: 09.03.2022].

The course of negotiations versus the terms of the 1867 Alaska cession treaty

The aim of this article is to present as accurately as possible the process of the 1867 purchase of Alaska by the United States from the Russian Empire itself, and in particular – its final stage. The content of the work, therefore, includes only a schematic presentation of the most probable reasons behind the pursuit of the transaction by the two aforementioned parties, a detailed course of the treaty negotiations, as well as a description and analysis of a catalogue of selected documents, related to the purchase. The work therefore analyses both the content of the 1867 cession treaty itself and the content of other materials, in the nature of scribbles or additions to the main content of the agreement. The aim of the paper was also to present the relationship between the course of the treaty negotiations themselves and the actual and final wording of the international law act itself.

Keywords: Alaska, treaty, United States of America, Russian Empire, cession, purchase, sale, North America